ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ՝ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍ

ԽՄԿԿ Կենտկոմը վերակառուցման ընդհանուր կոնցեպցիայի կարևորագույն բաղկացուցիչ մասերից մեկը համարում է ազգային հարցում կուսակցության ժամանակակից քաղաքականությունը, որը, հաշվի առնելով հայրենական ու համաշխարհային փորձը, ԽՍՀՄ բոլոր ժողովուրդների հավասարության և մարդկանց հավասարության օրգանական զուգորդման սկզբունքներով պայմաններ կապահովի նրանց բարեկամության ու համագործակցության ամրապնդման համար, անկախ նրանց ազգությունից: Կուսակցության ազգային քաղաքականության այդ սկզբունքային դրույթներն է ամփոփում ԽՄԿԿ պլատֆորմի նախագիծը, որը դրված է համաժողովրդական քննարկման:

Այդ նախագծի քննարկմանն էր նվիրված նաև Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի գաղափարախոսական և ազգամիջյան հարաբերությունների հարցերի հանձնաժողովների համատեղ նիստը, որը տեղի ունեցավ սեպտեմբերի 7-ին: Նրա աշխատանքին մասնակցում էին նաև անվանի գիտնականներ՝ պատմաբաններ, տնտեսագետներ, սոցիոլոգներ, փիլիսոփաներ, հասարակական ու ստեղծագործական կազմակերպությունների, մամուլի ներկայացուցիչներ: Նիստը վարում էր Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահության նախագահ, ՀԿԿ Կենտկոմի ազգամիջյան հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ **Հ. Ոսկանյանը**:

Պլատֆորմի նախագծի վերաբերյալ ՀԿԿ Կենտկոմի և վերոհիշյալ հանձնաժողովների մշակած առաջարկությունների վերաբերյալ ինֆորմացիա տվեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի քարտուղար, գաղափարախոսական հանձնաժողովի նախագահ **Գ. Գալոյանը**: Ծավալված մտքերի փոխանակությանը մասնակցեցին կուսակցության Երևանի Սպանդարյանի շրջկոմի առաջին քարտուղար **Վ. Պետրոսյանը**, Հայկական ԽՍՀ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտի դիրեկտորի պաշտոնակատար **Ն. Հովհաննիսյանը**, ՀԽՍՀ ԳԱ հրատարակչության դիրեկտոր **Խ. Բարսեղյանը**, Հայաստանի կոմպոզիտորների միության վարչության նախագահ **Է. Միրզոյանը**, հանրապետության դատախազ **Վ. Նազարյանը**, ԽՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր ՄԼԻ հայկական մասնաճյուղի դիրեկտոր **Հ. Սիմոնյանը**, ՀԽՍՀ գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս **Մ. Ներսիսյանը**, Հայաստանի գրողների միության վարչության նախագահ **Հ. Հովհաննիսյանը**, մշակույթային ֆոնդի հայկական բաժանմունքի նախագահ **Վ. Պետրոսյանը**, Երևանի պետական համալսարանի կուսկոմիտեի քարտուղար **Յու. Մկրտումյանը**, պրոֆեսոր **Լ. Կարապետյանը**, պատմաբաններ **Հ. Կարապետյանը**, **Լ. Խուրշուդյանը**, **Վ. Միքայելյանը**, **Հ. Հակոբյանը**, գրականագետ **Ա. Եղիազարյանը** և ուրիշներ:

Հավանություն տալով ազգային հարցի վերաբերյալ ԽՄԿԿ պլատֆորմի նախագծին, համատեղ նիստը արձանագրեց, որ նրանում առաջ են քաշված մի շարք կարևոր դրույթներ, որոնց իրականացումը պետք է նպաստի ազգամիջյան հարաբերությունների բնագավառում ճգնաժամային երևույթների հաղթահարմանը, որոնք խորապես հուզում են խորհրդային հասարակությանը: Այդ դրույթների թվին են դասվում նախ և առաջ խորհրդային ֆեդերացիայի վերափոխման, ազգային ինքնավարության իրավունքների ու հնարավորությունների ընդլայնման, յուրաքանչյուր ժողովրդի միատեսակ իրավունքների ապահովման, ազգային մշակույթների ու լեզուների ազատ զարգացման պայմանների ստեղծման, ըստ ազգային պատկանելության քաղաքացիների իրավունքների ոտնահարումը բացառող երաշխիքների ամրապնդման գաղափարները:

Միաժամանակ նշվեց, որ պլատֆորմի համապատասխան բաժիններում շարադրված այդ գաղափարների իրագործման մեխանիզմը կարոտ է էական կոնկրետացման, առաջադրված խնդիրների լուծման ուղիների առավել հստակ սահմանման: Հարկ է նաև, որպեսզի ազգային հարաբերությունների ոլորտում պետության ներքին քաղաքականությունը համապատասխանեցվի միջազգային իրավունքի նորմաներին, այն պարտավորություններին, որոնք ԽՍՀՄ-ը ստանձնել է միջազգային կոնվենցիաներով, պայմանագրերով ու համաձայնագրերով: Խոսվեց այն մասին, որ պլատֆորմում թեև արդարացիորեն նշվում է ազգային ինքնորոշման լենինյան սկզբունքը, դրա բուն իսկ նշանակությամբ վերականգնելու կարևորությունը, այնուամենայնիվ, չի բացահայտված արդի պայմաններում այդ հիմնարար դրույթի ըմբռնումը:

Այսօրվա իրողությունները հրամայաբար թելադրում են ազգերի ինքնորոշման իրավունքը մեկնաբանել ոչ միայն ԽՍՀ Միության կազմից դուրս գալու այս կամ այն հանրապետության հնարավորության տեսանկյունից, այլև խորհրդային ֆեդերացիայի շրջանակներում ժողովուրդների ինքնորոշման տեսանկյունից: Խոսքը մասնավորապես մեկ միութենական հանրապետության կազմից ազատորեն դուրս գալու և մյուսի կազմի մեջ մտնելու ինքնավար կազմավորումների իրավունքի ճանաչման մասին է, և որ հենց նման մոտեցումն է համապատասխանում սոցիալիստական ազգերի ինքնորոշման իրավունքի լենինյան սկզբունքին: Առաջ է քաշվում այն միտքը, որ ազգերի և ազգությունների ինքնորոշումը, որպես ազգային քաղաքականության հիմնարար սկզբունք, պետք է դառնի բազմազգ պետության կյանքի բոլոր ոլորտների կազմակերպման ու կառավարման անկյունաքարը: Հարկավոր է օրենսդրական կարգով նախատեսել ազգերի և ազգությունների ինքնորոշման իրավունքին համապատասխան քաղաքական-իրավական երաշխիքներ:

Պլատֆորմը նշում է խորհրդային ֆեդերացիայում արմատական վերափոխումներ կատարելու անհրաժեշտությունը: Թվում է, որ այս անվերապահորեն ճշմարիտ պահանջը կարող է լրիվ չափով իրականացվել նախ և առաջ բոլոր ազգերի և ազգությունների՝ մեծերի ու փոքրերի, որպես ֆեդերացիայի անդամների, փոխական իրավահավասարության հաստատման միջոցով: Հենց այսպես էր դնում հարցը Վ. Ի. Լենինը ԽՍՀՄ-ի կազմավորման արշալույսին, վճռականորեն պայքարելով «ավտոնոմիզացիայի» ստալինյան կոնցեպցիայի դեմ: Ֆեդերացիան պետք է լինի ոչ թե հանրապետությունների, այլ ժողովուրդների դաշինք: Հակառակ դեպքում ժողովուրդների, մասնավորապես իրենց ինքնավար կազմավորումներն ունեցողների անիրավահավասարությունը կպահպանվի:

Այս կապակցությամբ անհրաժեշտ համարվեց, որպեսզի յուրաքանչյուր ժողովրդի կամքի արտահայտման պարտադիր հաշվառմամբ քննության առնվի ինքնավար կազմավորումները հանրապետական ենթակայությունից դուրս բերելու և անմիջականորեն ֆեդերացիայի կառուցվածքի մեջ մտցնելու հարցը: Դրանով իսկ կվերացվի մի ժողովրդին մյուսին ենթարկելու բազմաստիճան համակարգը, որը հղի է ազգամիջյան հակասությունների առաջացմամբ: Այս սկզբունքը պետք է իրականացվի ոչ թե միութենական հանրապետության, այլ ամբողջ խորհրդային ֆեդերացիայի շրջանակներում: Դա կհամապատասխաներ ինքնավարության կարգավիճակի վերանայման մասին XIX կուսկոնֆերանսի որոշմանը և վերջ կդներ «ավտոնոմիզացիայի» ստալինյան պլանի առաջացրած սխալներին: Անհրաժեշտ համարվեց պլատֆորմում տեղ նաև ազգերի և ազգությունների ոչ միայն իրավունքների, այլև պարտականությունների հստակ կանոնակարգումը համապետական ժողովրդատնտեսական համալիրի ամրապնդման ու զարգացման, զինված ուժերի շինարարության և այլ գործերում նրանց համատեղ մասնակցության միջոցով պետության ամբողջականությունն ու միասնությունը ապահովելու հարցում:

Արված շատ առաջարկություններ շոշափում էին ազգային ինքնավարության դերի և իրավավիճակի բարձրացման հարցերը:

Պլատֆորմի նախագծով նախատեսվում է, որ միութենական հանրապետությունների, երկրամասերի, մարզերի և դրանց կազմի մեջ մտնող ինքնավար կազմավորումների միջև ծագած վիճելի հարցերը, որոնց առթիվ համաձայնություն ձեռք չի բերվել, հանձնվում են ԽՍՀ Միության իշխանության բարձրագույն մարմինների քննարկմանը և վերջնականապես լուծվում ԽՍՀՄ ժողովրդական դեպուտատների համագումարի կողմից: Անհրաժեշտ է լրացնել, որ նման հարցեր լուծելիս միութենական մարմինները հաշվի են առնում ամենից առաջ ժողովրդի կամքի արտահայտությունը, որն ի հայտ է եկել հանրաքվեի միջոցով կամ այլ դեմոկրատական ճանապարհով:

Բացի դրանից, անհրաժեշտ է ճշտել, թե միութենական հանրապետությունների և դրանց կազմի մեջ մտնող ինքնավար կազմավորումների միջև ծագած վիճելի հարցերի ինչ շրջանակ կարող է հանձնվել իշխանության ընդհանուր միութենական մարմինների քննարկմանը և որոնք են այդ մարմինների լիազորությունները վեճերի լուծման գործում: Այստեղ անհրաժեշտ է առանձնակի հստակություն, քանի որ անորոշությունները կարող են հանգեցնել մի կողմից միութենական հանրապետությունների սուվերեն իրավունքների խախտման, իսկ մյուս կողմից այդ հանրապետությունների մեջ մտնող ինքնավար կազմավորումների նկատմամբ նրանց կամայականության և օրինազանցությունների: Ելույթներում ընդգծվում էր այն միտքը, որ պլատֆորմում հարկ է պարզություն մտցնել ֆեդերացիայի ստեղծման սկզբունքներում, նրա և տեղական մարմինների ֆունկցիաներում, որոշել ֆեդերացիայի արմատական վերակառուցման մեխանիզմները: Սխալ համարվեց ազգերին կոնսոլիդացնող և ոչ կոնսոլիդացնող ժողովուրդների դասակարգելու սկզբունքը: Պահանջվեց պլատֆորմում առավել հստակորեն ձևակերպել ազգային ինքնորոշում հասկացությունը, ինքնորոշում ոչ թե հանրապետություններին, վարչատարածքային միավորումներին, այլ ազգերին ու ազգություններին:

Նիստի մասնակիցների հավանությանն արժանացավ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի ներկայացրած առաջարկների այն դրույթը, որ կուսակցության ազգային քաղաքականության արմատական վերակառուցմանը նվիրված ԽՄԿԿ Կենտկոմի պլենումը պետք է տա Սումգայիթում, Ֆերգանայում, Նովի Ուզենում և մի շարք այլ վայրերում տեղի ունեցած իրադարձությունների սկզբունքային քաղաքական գնահատականը, որտեղ ազգամիջյան հարաբերությունների լարվածությունը հանգեցրեց մեր հասարակության պայմաններում աներևակայելի գործողությունների, որոնց հետևանքով մարդկային անմեղ զոհեր եղան: Այդ կապակցությամբ անհրաժեշտ է քրեական օրենսդրության մեջ մտցնել համապատասխան հոդվածներ, որոնք նախատեսեն պատիժներ ազգային հողի վրա կատարված հանցանքների, մասնավորապես ցեղասպանության ակտերի համար, ինչպես որ նախատեսված է ցեղասպանության մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայով, որը ԽՍՀՄ-ը վավերացրել է 1954 թվականի մարտի 18-ին:

ԽՄԿԿ Կենտկոմի պլենումում հավանության արժանացած ազգային քաղաքականության հիմնարար սկզբունքները պետք է օրենսդրականորեն վավերացվեն ԽՍՀ Միության նոր սահմանադրության մեջ:

Նիստի մասնակիցները միաժամանակ խիստ անհանգստություն արտահայտեցին ռեգիոնում ստեղծված ճգնաժամային իրադրության և Լեռնային Ղարաբաղի հայ բնակչության տագնապալի վիճակի կապակցությամբ: Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմին և Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահությանը առաջարկվեց անհապաղ հարց բարձրացնել ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի, երկրի համապատասխան մարմինների առջև՝ ռեգիոնում առաջացած պայթյունալի իրավիճակը կարգավորելու, Լեռնային Ղարաբաղի բնակչության և ընդհանրապես Ադրբեջանում ապրող հայերի անվտանգությունը ապահովելու ռեալ երաշխիքների խնդրանքով ու սահմանադրական պահանջով:

(Արմենպրես)